

УДК 355.291.1: 371.2

Тетяна Книш

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID ID 0000-0002-7577-2529

DOI 10.24139/2312-5993/2024.05/169-177

SOFT SKILLS В СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ РОЛЕЙ УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Стаття має на меті вивчення ролі soft skills у сучасному контексті соціальних ролей, що впливають на успішну професійну реалізацію вчителів початкових класів. Головним завданням дослідження є аналіз вимог сучасного ринку праці до компетентностей вчителів, з акцентом на соціальну роль soft skills у формуванні їх професійної ідентичності. Автори досліджують проблеми розвитку м'яких і гнучких якостей учасників освітнього процесу через призму навчання та управлінських завдань. Незважаючи на актуальність теми, роль soft skills у професійних компетентностях педагогів залишається недостатньо вивченою. Використання компетентнісного підходу в підготовці фахівців може допомогти узгодити їхні професійні якості з потребами ринку праці, що є основною темою нашого дослідження.

У триаді навичок вчителя початкових класів – hard skills, soft skills і digital skills – м'які навички (soft skills) є основою для засвоєння твердих навичок, а цифрові навички визначають сучасні професійні компетентності. Соціальні навички soft skills охоплюють комунікативні, індивідуальні та управлінські вміння, такі як ефективна комунікація, командна робота, критичне мислення, об'єктивна оцінка ситуацій та вирішення проблем.

У статті розглядається концепція освітнього стандарту, що реалізується в європейських країнах та Україні, орієнтована на підготовку фахівців, здатних оволодіти ключовими компетентностями для успішної професіоналізації. В Україні впроваджується компетентнісний підхід у підготовці майбутніх вчителів початкової школи, який включає комунікативні, організаторські, рефлексивні, аналітичні та мотиваційно-особистісні компетенції. У сучасному освітньому процесі актуальним є поняття "skills", що охоплює hard skills (автоматизовані професійні навички) та soft skills (навички успішної взаємодії). Використання компетентнісного підходу передбачає розвиток обох типів навичок, а також digital skills у зв'язку з комп'ютеризацією. Концепція soft skills, що стала важливою на світовому ринку праці, включає навички для працевлаштування, комунікацій та соціального розвитку. У статті також підкреслюється важливість інтеграції різних методик навчання в початковій школі для формування критичного мислення, соціальних навичок та емоційного інтелекту.

Ключові слова: *soft skills, психосоціальні компетентності, інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні методи навчання, учні початкових класів.*

Постановка проблеми. Формування soft skills є важливим завданням підготовки сучасного конкурентоспроможного учасника освітнього процесу в ЗВО. Термін "soft skills" вперше ввели в науковий обіг у 90-х роках ХХ століття, спочатку в управлінні, а згодом в освіті. У

2017 році в ЄС була розроблена класифікація ESCO, що включає 1384 затребувані навички, зокрема комунікацію, креативність і управління. У 2018 році країни ЄС прийняли директиви щодо впровадження методик розвитку soft skills у вищій освіті, пов'язаних із цифровою діяльністю. В Україні ЗВО досі більше орієнтовані на формування hard skills, тобто теоретичних знань і професійних навичок, тоді як soft skills, такі як комунікація, ініціативність і командна робота, часто розвиваються лише частково. Однак українські науковці акцентують на необхідності зміщення фокуса з hard skills на soft skills, доповнюючи їх digital skills для підготовки соціальних працівників в умовах сучасного цифрового суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Формування навичок soft skills досліджується в педагогіці, психології та соціальній роботі. К. Коваль вивчає розвиток м'яких навичок соціальні навички, що сприяють працевлаштуванню; С. Бацумов та І. Кунгурова аналізують детермінанти розвитку soft skills; Г. Мешко та О. Мешко досліджують гнучкі навички у педагогів; А. Івоніна та Ю. Давлетшина вивчають роль soft та hard skills у кар'єрному розвитку; А. Далібожко та М. Герман аналізують програму «Enactus» для підвищення конкурентоспроможності випускників; С. Шилова – гнучкі навички в мікрогрупах; Н. Шитова – ресурсність soft skills для професійної успішності; С. Наход обґрунтовує їх значущість для соціономічних професій (Kiz, 2018; Cutajar, 2017; Robles, 2012; Візнюк, Лазаренко, 2023).

Викликом для змін в українській освіті є те, що традиційна початкова школа більше не відповідає сучасним потребам учнів, стала нецікавою і менш ефективною порівняно з європейською освітою. Потрібно змінювати підходи та формат навчання.

Метою статті є вивчення soft skills в сучасній інтерпретації соціальних ролей щодо успішної професійної реалізації вчителів початкових класів. *Головним завданням* дослідження є дослідження вимог сучасного ринку праці до компетентностей вчителів початкових класів щодо соціальної ролі soft skills у формуванні професійної ідентичності вчителя.

Виклад основного матеріалу. Проблеми формування м'яких і гнучких якостей учасника освітнього процесу дослідники аналізують через призму навчання (підготовка студентів) або як управлінське завдання (організація досліджень). Питання ролі навичок soft skills у професійних компетентностях педагогів нині залишається

малодослідженим, хоча їх актуальність визначається сучасними вимогами до попиту на ринку послуг. Використання компетентнісного підходу в підготовці здобувачів освіти може узгодити професійні якості фахівців із потребами ринку праці. Наше дослідження присвячене саме цьому аспекту (Kiz, 2018; Robles, 2012).

Згідно з концепцією освітнього стандарту, що реалізується в більшості європейських країн та Україні, підготовка фахівців орієнтована на оволодіння ключовими компетентностями для успішної професіоналізації. В Україні інноваційним підходом у підготовці майбутніх фахівців початкової школи є *компетентнісний*, що включає комунікативну, організаторську, рефлексивну, аналітичну та мотиваційно-особистісну компетенції. У сучасному освітньому процесі актуальним є поняття «skills», яке позначає нові навички (Cutajar, 2017; Візнюк, Лазаренко, 2023).

Hard skills – це автоматизовані професійні навички, тоді як *soft skills* дозволяють бути успішними в різних сферах діяльності. До *soft skills* належать вміння переконувати, презентувати себе, працювати в команді, брати відповідальність і бути гнучким. Використання компетентнісного підходу в підготовці майбутніх вчителів початкових класів передбачає розвиток *hard* (твердих) і *soft* (м'яких) *skills*. У зв'язку з комп'ютеризацією та переходом до цифрових технологій, виокремлюють також *digital skills* (цифрові навички).

За останні 20 років концепція *soft skills* стала важливою складовою світового ринку праці. Термін «soft skills» охоплює навички для працевлаштування та комунікацій із людьми, а також життєві навички, непрофесійні навички та навички для соціального розвитку (рис. 1).

Впровадження європейського досвіду формування життєвих навичок у початковій школі часто зосереджується на інтеграції різних методик навчання та розвитку, які сприяють формуванню критичного мислення, соціальних навичок та емоційного інтелекту (рис. 1).

Рис. 1. Життєві навички учасників освітнього процесу в початковій школі

У тріаді навичок майбутнього вчителя початкових класів – hard skills, soft skills і digital skills – м'які навички (soft skills) є основою для ефективного засвоєння твердих навичок, а цифрові навички (digital skills) визначають сучасні професійні компетентності. Соціальні навички soft skills включають індивідуальні, комунікативні та управлінські вміння. До них належать: ефективна міжособистісна комунікація, командна робота, критичне мислення, об'єктивна оцінка ситуацій, вирішення проблем (Kiz, 2018; Cutajar, 2017; Візнюк, Лазаренко, 2023).

На думку Н. Лазаренко та І. Візнюк до узагальненого переліку soft skills для вчителя початкових класів варто віднести комунікативні навички, тайм-менеджмент, гнучкість, адаптивність, лідерство та особистісні якості, такі як емоційний інтелект, чесність, терпіння, впевненість у собі та стресостійкість (Kiz, 2018; Візнюк, Лазаренко, 2023).

Г. Мешко і О. Мешко доповнюють цей перелік такими навичками: самоорганізація, вміння працювати з інформацією, пунктуальність, дипломатичність, здатність вирішувати складні завдання, дружелюбність, позитивність, ситуаційна обізнаність, відповідальність і резильєнтність (Cutajar, 2017; Robles, 2012).

Вчителі початкових класів повинні вміти вирішувати комунікативні завдання, зокрема встановлювати педагогічно доцільні взаємини з людьми, які викликають інтелектуальний і емоційний

відгук. Це включає вміння доводити свою зацікавленість у навчанні учнів. Названі навички, зокрема комунікативні, є необхідними для якісного виконання функцій компетентного педагога. Встановлення і підтримка контакту зі здобувачами освіти початкової школи є критерієм професійної компетентності, адже під час спілкування педагог дізнається про індивідуально-психологічні та соціальні потреби дитини та має зважити на можливість надання необхідної допомоги. Комунікація може бути важливою для формування навичок співпраці, емоційної грамотності та розвитку критичного мислення, включаючи можливості встановлення контакту, слухання, ведення дискусії, вирішення конфліктів, мотивування, навчання та консультування. Відповідно до того навчання в початковій школі стало більш практичним, а освітній процес орієнтований на набуття учнями навчальних та життєвих компетентностей (рис. 2).

Рис. 2. Комунікація в початковій школі в сучасній інтерпретації soft skills

За прикладом освіти в Німеччині, яка керується принципом доступності та є всеохоплювою, останнім часом увага педагогів та розробників навчальних матеріалів зосередилася на інклюзивній освіті. З моменту підписання урядом ФРН у 2009 році Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, діти з особливостями розвитку мають право відвідувати звичайні школи. Після реформ з кінця 80-х років Німеччина отримала чотирьохступеневу систему освіти: початкова, двоступенева середня освіта та вища. Для дітей з шести років обов'язкова дев'ятирічна освіта. Державні школи безкоштовні, а початкова школа триває зазвичай чотири роки (у Берліні та Бранденбурзі – шість). У перші два роки всі дисципліни викладає

класний керівник без дисциплінарної структуризації. Починаючи з третього класу, уроки ведуть предметники. По закінченні початкової школи учні отримують рекомендацію щодо продовження освіти в основній, реальній школі або гімназії. Головна відмінність перших двох шкіл від гімназії в тому, що їх програма легша, і довідка не дає права на вступ до вишу. Початкові класи часто існують у межах однієї середньої школи, де учні продовжують навчання до 16 років, а в середній профільній – до 19 років (Kiz, 2018; Візнюк, Лазаренко, 2023).

Об'єктивне оцінювання знань учнів початкових шкіл займає провідне місце у формуванні особистості. В німецьких школах оцінювання акцентує індивідуалізацію та орієнтацію на можливостях учня, тому оцінки диференційовані. У перші два роки навчання діти не отримують оцінок, а лише загальну характеристику успішності, яка відображає їх сильні та слабкі сторони.

З 2000-х років у німецьких початкових школах учні знайомляться з основними предметами, а зміст і форми навчання орієнтовані на їх індивідуальні здібності (рис. 3). Оцінки в початковій школі є об'єктивними та справедливими, з однаковими вимогами до всіх учнів. Вони не залежать від поведінки учнів. Починаючи з третього класу, навчальна успішність оцінюється за шестибальною системою: 1 (відмінно) до 6 (дуже погано).

Рис. 3. Головні soft skills початкової освіти в Німеччині

Таким чином, у німецьких початкових школах навчання орієнтоване на індивідуальні здібності учнів. Оцінки об'єктивні, не залежать від поведінки і виставляються за шестибальною системою з третього класу. Головними soft skills початкової освіти є такі навички:

загальнолюдські цінності та культура, охорона навколишнього середовища та права людини, зміни в техніці читання, розширення програм новим матеріалом, диференціація завдань, збільшення учбового часу та його перерозподіл, урахування емоційної стабільності, всебічний розвиток особистості, розвиток мислення та розширення факультативів (Cutajar, 2017; Robles, 2012).

Створення інтерактивного освітнього середовища для учнів початкової школи в Україні щодо компетентностей *soft skills* вчителів початкових класів у формуванні професійної ідентичності вчителя обумовлене такими чинниками: *інтерактивні методи навчання* (використання групових завдань, ігор, рольових імітацій, які заохочують учнів активно брати участь у процесі навчання), *інформаційно-комунікаційні технології* (залучення платформ, що дозволяють створювати інтерактивні уроки та завдання), *проектна діяльність* (використання наочних матеріалів, графіків, схем і мультимедійних ресурсів для покращення сприйняття інформації), *візуалізація навчання* (наочні матеріали, графіки, схеми та мультимедійні ресурси для покращення сприйняття інформації), *позаурочна діяльність* під час організації екскурсій, творчих майстерень, які доповнюють навчальний процес і роблять його більш захоплюючим (Kiz, 2018; Візнюк, Лазаренко, 2023).

Серед платформ, які допомагають у створенні цікавого та інтерактивного навчального процесу для учнів початкової школи варто відзначити такі: *Moodle* (система управління навчанням, що дозволяє створювати інтерактивні курси та ресурси для учнів); *Google Classroom* (проста у використанні платформа, що дозволяє вчителям організувати уроки, завдання та спілкування з учнями); *Seesaw* (платформа, що підтримує портфоліо учнів, де вони можуть ділитися своїми роботами, коментувати і отримувати відгуки); *ClassDojo* (використовується для управління класом, комунікації з батьками та створення позитивного навчального середовища); *Nearpod* (інтерактивний інструмент для проведення уроків, який включає відео, опитування та ігри, що залучають учнів).

Аналіз навчальних планів початкових шкіл Німеччини показав, що навчання орієнтоване на всебічний розвиток особистості та підготовку до подальшого навчання на засадах інтеграції. Вчителі в початкових школах Німеччини розробили систему диференційованих

завдань для ознайомлення учнів з навчальними предметами та розвитку їх навичок.

Висновок. Таким чином, зважуючи на впровадження ефективного європейського досвіду зміст освіти в початкових школах сучасної України ґрунтується на освітніх традиціях з широким використанням нових (ІКТ, смарт-кейси, платформ Moodle, Google Classroom, Seesaw, ClassDojo, Nearpod) та вдосконаленням традиційних методів навчання, що сприяє вихованню самостійності учнів та індивідуалізації навчання. Навчальні плани враховують індивідуальну диференціацію занять, а навчальний розвиток дітей займає центральне місце. Методи навчання застосовуються в різних темпах, пропонуючи учням всебічні можливості для вивчення навколишнього середовища.

Для досягнення навчального успіху діти отримують індивідуальний поділ навчального часу, а вчитель може на свій розсуд надавати додатковий час для виконання завдань. Школи акцентують увагу на самопізнанні дітей та розвитку їх здатності до самостійних вчинків. Початкова школа активно працює над усуненням перешкод під час переходу до середніх класів, запроваджуючи внутрішню диференціацію між предметами. Уроки організуються залежно від змісту та підготовки дітей, а теми навчання реалізуються і в позаурочній діяльності, що сприяє формуванню інтегрованого освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

- Kiz, O. B. (2018). Vectors of life-creativity: from a creative students' potential to pedagogical creativity of a primary school teacher. *Science achievements: Proceedings of XXXVIII International scientific conference*. Seattle: Lulu Press, pp. 88–91.
- Cutajar, M. (2017). The student experience of learning using networked technologies: an emergent progression of expanding awareness. *Technology, Pedagogy and Education*, 23, 425–438.
- Robles, M. (2012). Executive perceptions of the top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*, 75 (4), 453–465.
- Візнюк, І. М., Лазаренко, Н. І. (2023). Моніторинг забезпечення професійної якості освіти педагогів в контексті євроінтеграції. *Порівняльна професійна педагогіка*, 11-20 (Vizniuk, I. M., & Lazarenko, N. I. (2023). Monitoring of ensuring the professional quality of teacher education in the context of European integration. *Comparative professional pedagogy*, 11-20).

SUMMARY

Knysht Tetiana. Soft Skills in a modern interpretation of social roles of successful professional realization of elementary school teachers.

The article aims to study the role of soft skills in the modern context of social roles affecting the successful professional realization of primary school teachers. The main task of the research is to analyze the requirements of the modern labor market for teachers'

competencies, with an emphasis on the social role of soft skills in the formation of their professional identity. The authors investigate the problems of developing soft and flexible qualities of participants in the educational process through the prism of training and management tasks. Despite the topicality of the topic, the role of soft skills in the professional competencies of teachers remains insufficiently studied. The use of a competency-based approach in the training of specialists can help align their professional qualities with the needs of the labor market, which is the main topic of our research.

In the triad of skills of a primary school teacher - hard skills, soft skills and digital skills - soft skills are the basis for learning hard skills, and digital skills define modern professional competencies. Social soft skills cover communication, interpersonal and management skills such as effective communication, teamwork, critical thinking, objective assessment of situations and problem solving.

The article examines the concept of the educational standard implemented in European countries and Ukraine, focused on the training of specialists capable of mastering key competencies for successful professionalization. In Ukraine, a competency-based approach is implemented in the training of future primary school teachers, which includes communicative, organizational, reflective, analytical, and motivational and personal competencies. In the modern educational process, the concept of "skills" is relevant, covering hard skills (automated professional skills) and soft skills (skills for successful interaction). The use of the competence approach involves the development of both types of skills, as well as digital skills in connection with computerization. The concept of soft skills, which has become important in the global labor market, includes skills for employment, communication and social development. The article also emphasizes the importance of integrating different teaching methods in primary school for the formation of critical thinking, social skills and emotional intelligence.

Key words: soft skills, psychosocial competences, information and communication technologies, interactive learning methods, primary school students.

УДК 378.14

Михайло Козяр

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
ORCID ID 0000-0001-7068-598X

Олег Маслій

Військова академія
ORCID ID 0000-0003-2809-2763

Олександр Діденко

Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-7900-6047

DOI 10.24139/2312-5993/2024.05/177-188

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАВЧАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ

В умовах російсько-української війни виникає необхідність в підготовці у закладах військової освіти висококваліфікованих військових інженерах, які володіють сучасними вміннями і методами ведення інженерних робіт в умовах інтенсивних бойових дій, здатні до оперативної адаптації до нових викликів